

Hermeneutik

Når vi vil forstå et nyt fænomen, begynder vi ikke på bar bund. Vi bruger viden, vi allerede har, til at fortolke det nye fænomen med. Hermeneutikken er en filosofisk, humanistisk og metodisk disciplin, der handler om forståelse og fortolkning af tekster. Med denne tekst, får du et indblik i, hvordan du kan arbejde hermeneutisk, det handler nemlig om at erkende, at din forforståelse altid vil præge dine undersøgelser, men du konstruerer også nye forforståelse, der medvirker til at give nye fortolkninger og forståelser af et emne.

Læs med her om hermeneutikken som videnskabsteoretisk metode og betydning for praksis.

Af Christina Haandbæk Schmidt, peer reviewet af Thomas Illum Hansen, udgivet 2020

Nøglebegreber

Fortolkning

Selvfortolkning

Hermeneutisk cirkel/spiral

Horisontsammensmeltning

Hermeneutikkens perspektiv på verden

Ordet hermeneutik (hermeneuein) stammer fra græsk og betyder, at fortolke eller oversætte, og var oprindeligt en disciplin, der angav en metode for fortolkning og udlægning af teologiske og juridiske tekster (Katzenelson m.fl., 2016).

Med filosoferne Friedrich Schleiermacher, Wilhelm Dilthey, Martin Heidegger, Paul Ricœur og Hans-Georg Gadamer udvides hermeneutikkens interessefeltet i det 20. århundrede fra fortolkning af tekster til at se menneskets forhold til verden som grundlæggende fortolkende. Gadamer beskriver opgøret med den klassiske hermeneutik som en bevægelse væk fra at forstå *forståelse* som et metodisk begreb, men til i stedet at anerkende det som det menneskelige livs oprindelige væremåde (Gadamer, 2004).

Den moderne filosofiske hermeneutik er altså en humanistisk og filosofisk måde at forstå og fortolke verden på. Ifølge hermeneutikken er alt, hvad vi gør eller siger, en fortolkning. Måske tænker vi ikke over det, men vi fortolker hele tiden verden omkring os; fortællinger, samtaler, musik, sociale fænomener etc. Med hermeneutikken kan vi analysere og forstå vores fortolkninger og selvfortolkninger.

Menneskesyn

Inden for hermeneutikken ses mennesket som et selvfortolkende og meningsskabende subjekt, der stræber efter identitet. Med Ricœur kan vi forstå, hvordan mennesket må forholde sig fortolkende til den historiske og kulturelle verden for at nærme sig en forståelse af sig selv (eller af andre). Ricœur påpeger, at det er gennem fortolkningen af fortællinger, tekster, tegn mv., at vi kan nå til en forståelse af os selv.

Ifølge den canadiske filosof Charles Taylor er mennesket rodfæstet i et historisk sprog- og kulturfællesskab. Spørgsmålet om, hvem jeg er, er således uløseligt forbundet med de samfundsmæssige, historiske og kulturelle forestillinger, som præger os (Taylor, 1985, 1989). Sproget har et iboende menings- og identitetsskabende potentiale og samtidig er sproget en forudsætning for deltagelse i samtaler, og samtaler er en forudsætning for selvfortolkning. Mennesket kan således ikke skabe identitet på egen hånd, men er afhængig af andre (Taylor, 2007).

Omsat til metode, vil det ikke være nok at observere menneskets handlinger for at undersøge dets selvfortolkninger og fortolkninger af verden (Schmidt, 2017). For at kunne undersøge, hvordan den konkrete pædagog, borger/bruger eller barn fortolker sig selv eller et givent fænomen, er sproget et nødvendigt medium, hvorfor interview og video/lydoptagelser er velegnede metoder. Samtidig er observationer og feltnoter betydningsfulde ift. at indfange den kultur, som pædagogen, borgeren/brugeren eller barnet deltager i.

Metodologiske overvejelser

Med teologen Friedrich Schleiermacher (1768-1834) begynder udformningen af den moderne hermeneutik. Schleiermacher betragter ikke, som tidligere, en tekst som et vidnesbyrd om en sandhed, men som noget der er forfattet af en person i en bestemt historisk tid, hvorfor tekstanalysen må omfatte analyser af den tid, kontekst og kultur, som omgiver forfatteren (Katzenelson m.fl., 2016). Schleiermacher anvendte en gammel retorisk figur om 'forståelsens cirkularitet' – det som vi i dag kender som den hermeneutiske cirkel eller spiral (Klausen, 2015). Det hermeneutiske princip er, at fortolkning af en tekst, fx en fortælling, en feltnote eller en interviewtransskription, altid sker inden for en cirkelstruktur, hvor de enkelte dele må forstås ud fra helheden, mens helheden omvendt må forstås ud fra delene.

Ifølge Gadamer er det ikke bare en metodisk grundregel, men tillige et grundtræk ved menneskets måde at eksistere på (Gadamer, 2004). Som mennesker vil vi altid have en historisk og kulturel betinget forforståelse, der kan revideres gennem nye erfaringer, men som samtidig er bestemmende for, hvad det er, vi kan erfare. Forforståelsen er således en forudsætning for, at vi kan skabe nye forståelser. Hermed bliver forforståelse et aktivt element i forståelsen af et givent fænomen.

Når vi skal forstå et nyt fænomen, begynder vi ikke på bar bund. Vi bruger den viden, vi allerede har, altså vores forforståelse om fænomenet til at fortolke med. Gennem fx observationer af fænomenet, får vi nye informationer, som præger vores fortolkning, hvorved fortolkningen bliver til en ny forforståelse, som så bruges til en ny fortolkning, som igen bliver til en ny forforståelse etc. I princippet er det en ikke afsluttet proces. Når vi indenfor pædagogikken søger at forstå et barn eller en borger, taler vi ofte om at kunne sætte os i andres sted. Indenfor hermeneutikken taler man om horisontsammensmeltning, når to forståelseshorisonter mødes (Klausen, 2015), dvs. når du og barnet/borgeren mødes i en fælles forståelse.

Betydning for praksis

Konsekvensen af den hermeneutiske metode er, at den viden som frembringes gennem empirisk arbejde altid, vil være præget af undersøgernes, jeres egne forforståelser, og I kan derfor aldrig være neutrale og samtidig må jeres empiri sættes ind i en samfundsmæssig, kulturel og/eller historisk sammenhæng. Som studerende vil I altid fortolke noget, der allerede er fortolket, hvorved I er med til at konstruere nye forståelser. Disse nye forståelser vil potentielt kunne præge fremtidige fortolkninger, forforståelser og pædagogiske praksisser.

Litteratur

Gadamer, H.G. (2004). *Sandhed og metode. Grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. Viborg: Systime Academisk

Katzenelson, B., Fatum, L., Kondrup, J., Holtug, N., Jensen, T.H. & Jørgensen, T. (2016). *Hermeneutik. I: Den Store Danske*. København: Gyldendal. Hentet 24. oktober 2019 fra:

<http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=90847>

Klausen, S.H. (2015). Hans-Georg Gadamer. I: *Den Store Danske*. København: Gyldendal. Hentet 12. november 2019 fra: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=81593>

Brinkkjær, U. & Høyen, M. (2011). *Videnskabsteori for de pædagogiske professionsuddannelser*. København: Hans Reitzels Forlag

Schmidt, C. H. (2017). *Originale pædagoger: Daginstitutionspædagogers faglighed(er) i lyset af en insisterende læringsdagsorden* (ph.d.-afhandling). Aarhus: DPU/Aarhus Universitet

Taylor, C. (2007). *Selvfortolkende dyr. I: Slagmark*. Aarhus.

Fordybelseslitteratur

Taylor, C. (1985). *What is Human Agency? I: Human Agency and Language: Philosophical Papers 1*. Cambridge: Cambridge University Press

Taylor, C. (1989). *Sources of the self. The making of modern identity*. Cambridge: Cambridge University Press

LÆRE
MIDDEL
○ DK